

OVER DE ANGELDRAGERS VAN MEIJENDEL

Frank van der Meer

Inleiding

"Meijendel" is eigenlijk de naam van een grote vlakke duinvallei ten NO van Den Haag. Het is echter gebruikelijk om onder Meijendel het gehele duingebied te verstaan dat in het ZW begrensd wordt door Den Haag, in het ZO door Wassenaar met haar landgoederen, en in het NO door de Wassenaarse Slag. Steekt men de Wassenaarse Slag over dan komt men in een ander groot duingebied, Berkheide, dat zich uitstrekt tot aan de zuidrand van Katwijk. Enige voormalige bollenvelden aan de voet van het binnenduin, die sinds enkele jaren in natuurontwikkelingsgebied zijn veranderd, behoren eveneens tot Meijendel.

Het gehele gebied beslaat ongeveer 2000 hectare. Het wordt beheerd door Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (hierna DZH genoemd), welke instantie mij sinds 1996 vergunning verleent om in Meijendel angeldragers te inventariseren. Reden van bestaan van DZH is de productie van drinkwater, maar verantwoord omgaan met en beheren van de natuur is een belangrijke neven-doelstelling van het bedrijf.

Ik neem u via dit stukje graag mee om, in de vorm van in het verleden opgedane veldervaringen die ik als het ware samen met u opnieuw beleef, een deel van de tot nu toe gevonden bijen en

wespen de revue te laten passeren; dit aan de hand van de verschillende biotopen die in Meijendel te vinden zijn. Ik hoop dat u na lezing een goede indruk heeft van mijn 'thuis' gebied. Allereerst zal daarom iets gezegd moeten worden van de geomorfologie en van de meest voorkomende vegetatie(typen). Met als referentiepunt de rijke inventarisatie-historie van Meijendel begin ik daarna het eigenlijke aculeaten-verhaal.

Geomorfologie en vegetatie

Het duingebied ten NO van Den Haag is 2½ tot 3 kilometer breed. De duinen zijn fraai ontwikkeld met achtereenvolgens, van buiten naar binnen gaand, de zeeduinen inclusief de zeereep, vervolgens de hoge paraboolduinen van het middengebied, daarna een strook met uitgestrekte beboste duinvalleien, die overgaat naar het binnenduin met soms weer hogere toppen. Rond de vaak steile overgang van binnenduin naar het daarachter gelegen vlakke land vinden we soms goed ontwikkelde eiken/berkenbossen. In een enkel geval komt afvloeiend regenwater als kwel aan de oppervlakte en vormt dan een echte duinbeek, die zich een weg baant door het achterland. In vergelijking met bijvoorbeeld de Amsterdamse Waterleidingduinen of de duinen van de Waddeneilanden valt op dat er vooral in het midden- en binnenduin veel plekken zijn waar bepaald geen onbelemmerd uitzicht over een groot gebied kan worden genoten. Dit wordt veroorzaakt door een zekere kleinschaligheid met veel duintoppen en -verhogingen op een kleine oppervlakte en allerlei lagere en hogere bosschages die een vrij uitzicht eveneens verhinderen. Het duin wordt doorsneden door een aantal sprangen, waarin zich ten behoeve van de waterwinning putten bevinden.

De duinen zijn hier tamelijk kalkrijk, zeker aan de zeekant. Meer naar binnen toe slaat de ontkalking toe, die meestal oppervlakkig van aard is. In het middenduin bevinden zich infiltratieplassen, die in een aantal gevallen omzoomd zijn door Riet, Brandnetel en Harig Wilgeroosje, hetgeen duidt op een voedselrijke situatie. Regeneratie is echter een belangrijk item bij DZH; onlangs is een grote infiltratieplas met de laaggelegen delen van het omliggende gebied leeggepompt en is de vervuilde, voedselrijke bodemlaag verwijderd, met het doel weer voedselarme, vochtige valleien terug te krijgen.

Ook de kustduinen hebben te lijden van te hoge atmosferische depositie van voedingsstoffen, veroorzaakt door luchtvervuiling. Vergrassing, vooral door Duinriet en Zandzegge, alsmede verstruiking dreigen de eertijds "blonde duinen", d.w.z. duinen met een grote oppervlakte aan stuivend kaal zandoppervlak, te veranderen in een soort geaccidenteerd bos- en struikterrein. Deze ontwikkeling wordt nog versterkt door de alsmaar voortdurende neerwaartse trend van de konijnenpopulaties, waardoor de grassen niet voldoende begraaasd worden. DZH tracht sinds het begin van de jaren negentig deze ongewenste vegetatie-explosie te keren door het inscharen van Galloway-runderen en Noorse Fjordenpaarden, dit met redelijk, zij het wisselend, succes. Eén van mijn bezigheden met de aculeaten in Meijendel betreft het vergelijken van de graafwespen- en spinnendoderpopulaties in onbegraaasd en begraaasd terrein. De doorgangen en open plekken in de duindoornstruwelen in terreingedeeltes die niet begraaasd worden groeien langzaam dicht met grassen, bijvoorbeeld Zandzegge. De struwelen waar de doorgangen open gehouden of zelfs gecreëerd worden door het vee herbergen aantoonbaar rijkere aculeatenpopulaties. Bijvoorbeeld de kleine *Miscophus ater* heeft baat bij de mozaiekstructuur van bosjes die bij inzet van vee ontstaat: zij jaagt graag langs de randen van deze kleine struweleenheden. Wellicht is dit de reden dat de soort in grote, structuurarme gebieden zoals de Dwingelose Heide veel zeldzamer lijkt te zijn.

Rest nog een globale beschrijving van de vegetatie. In de zeeduinen overheersen helm- en duinrietvegetaties, met veel lage Dauwbraam op de grond en plaatselijk liguster- en vooral in de zeereep vlierstruwelen. In het middenduin domineren uitgestrekte duindoornstruwelen, die overigens over de gehele breedte van het duin veel voorkomen, afgewisseld met kruipwilgbosjes. Op noordhellingen en in de door vee begraaste delen bevinden zich soortenrijke duingraslanden. Op een enkele plek vinden we hier vochtige valleitjes met in de nazomer een uitbundige bloei van Parnassia, Watermunt etc. Hier vinden we ook de grotere stuifkuilen. Op sommige

plekken in het NO van het gebied, meer naar binnen toe, liggen uitgestrekte vlaktes met een zich langzaam ontwikkelende, zeer korte vegetatie van mossen en korstmossen, waarbij pionierende Zandzegge dit beeld vaak dreigt te verstoren. De bekende grote, vlakke valleien Meijndel, Kijfhoek en Bierlap zijn sterk bebost, waarbij in Meijndel eik overheerst en Bierlap veel oude, hoge meidoorns bevat. Populierenbosjes en aangeplant naaldhout zijn vooral aan de NO-kant van het terrein te vinden. Kaal zand is, afgezien van paden en stuifkuilen en -hellingen, overal in het terrein aanwezig, maar beslaat dan slechts kleine oppervlaktes.

Achter de duinvoet bevinden zich extensief begraasde soortenrijke graslanden met Bereklaauw, Leverkruid, Moerasrolklaver en veel Akkerdistel en Biggekruid op de drogere plekken.

Toen en nu

Meijndel, sinds jaar en dag de natuurlijke keus als onderzoeksterrein van de aankomende Leidse biologen, kent een indrukwekkende historie op het gebied van inventarisaties van uiteenlopende plant- en diergroepen. Medewerkers van de Universiteit leegden wekelijks, jaar in jaar uit, vangblikken om de spinnenpopulaties te bestuderen; een vogelwerkgroep is al sinds de vijftiger jaren ononderbroken actief, etc., etc.: en *zelfs* aan aculeaten is in het verleden soms veel aandacht besteed!

Als we de twintigste eeuw indelen in decennia, de EIS-gegevens bekijken en ons beperken tot de bijen, dan springen in het verleden twee perioden van intensievere vangstactiviteit in het oog: de twintiger en dertiger jaren, onder aansturing van J. van der Vecht, en de vijftiger en zestiger jaren, waarin onder andere Br. Virgilius Lefeber het duin bewerkte. Zelf ben ik in 1997 mondjesmaat begonnen met het waarnemen van bijen, totdat in het afgelopen jaar de Apidae bepaald geen *bij*-product meer vormden (naast graafwespen, spinnendoders etc.).

In totaal zijn nu bij mijn weten 91 soorten bijen met zekerheid in Meijndel vastgesteld.

Bij het hieronder geplaatste staatje heb ik uitsluitend die exemplaren uit het EIS-bestand gebruikt, waar bij de vindplaats expliciet "Meijndel" of een subgebied uit Meijndel is genoemd. Gegevens met bv. als vindplaats "Wassenaar" heb ik niet opgenomen.

<u>Periode</u>	<u>Aantal gevangen ex.</u>	<u>Aantal soorten</u>
1920-1939	199	61
1950-1969	322	51
1997-1999	122	ca.50

In de afgelopen drie jaren zijn met zekerheid 45 soorten vastgesteld; er staan echter nog een paar *Sphecodes* en tientallen *Lasioglossum* ongedetermineerd, die ongetwijfeld nog minimaal 5 andere soorten op zullen leveren.

Een voorlopige analyse laat zien dat voornamelijk het genus *Bombus* verantwoordelijk is voor de achteruitgang in soorten na de dertiger jaren; dit zal mogelijk samenhangen met het verdwijnen van vochtige, bloemrijke duinvalleien. Daarna lijkt er een stabilisering op te treden. Opmerkelijk is dat de soortensamenstelling wél grote wijzigingen ondergaat, waarbij de indruk lijkt te bestaan, dat specialisten (*Nomada alboguttata*, *Andrena labiata*, *Megachile maritima* (??)) verdwijnen en generalisten (*Halictus rubicundus*, *Lasioglossum leucozonium*) verschijnen.

Kanttekeningen: het terrein is groot en onoverzichtelijk, wie weet wat de komende jaren nog gevonden wordt; de waarnemingsintensiteit in de genoemde decennia is mij niet bekend, etc. Het zal dus wellicht moeilijk worden werkelijk statistisch houdbare conclusies te trekken over ontwikkelingen in de stand van de bijenpopulaties.

Het veld in

Het is begin april en de kruipwilg, die niet overal in het duin even algemeen is, bloeit nu volop. Als we een flinke struik van deze plant naderen horen en zien we een heel leger van bijtjes rond de bloeiwijzen, waar ze overigens niet gauw op landen. Dit is voornamelijk *Colletes cunicula*-

rius, die in Meijndel een heel algemene soort is. Wat minder talrijk op de kruipwilg is *Andrena barbilabris*. Het duin is bepaald arm aan *Andrena*'s. In de lente komen we op de wat meer beschutte zandpaden geregeld kolonies van *A. barbilabris* tegen. In de zomer vinden we, heel wat minder talrijk, *A. argentata* in hetzelfde biotoop. En dan houdt het wat de *Andrena*'s betreft eigenlijk op! In de tijd van van der Vecht (1928) kwam *A. apicata* (= *batava*), weliswaar minder algemeen, op kruipwilg af, maar die soort heb ik de afgelopen twee jaren nog niet gevonden. Natuurlijk vinden we wel wat andere zandbijtjes, maar dat is meer incidenteel of niet in het eigenlijke duin. Zo vond ik afgelopen voorjaar bijvoorbeeld een mannetje *A. labialis* niet ver van zee in een vochtige duinvallei, die rijk is aan bloeiende kruiden. Verrassend was ook de vondst van een afgevoegen mannetje *A. vaga* op bloeiende kruipwilg, alweer een soort die nauwelijks in de kustduinen te vinden is.

Nomada's zijn in Meijndel slechts sporadisch vertegenwoordigd; hetgeen begrijpelijk zal zijn gezien de soortenarmoede bij de *Andrena*'s.

Wij dalen nu af in een sprang. Het is meteorologisch gezien hoogzomer en we bevinden ons op een spranghelling, op de grens van een duindoornstruweel en een grote oppervlakte kaal zand. De helling ligt beschut tegen harde ZW-winden door de op de helling er tegenover gelegen bosrand. Het struweel is doorsneden met nauwe doorgangen, waar *Alysson spinosus* nestelt in lage zandrandjes onder de duindoorns.

Vlakbij, op de zandvlakte maar niet al te ver van de duindoorns verwijderd, rennen *Tachysphex nitidus* en *T. pompiliformis* heen en weer. Hun bewegingen worden met grote interesse gevolgd door enkele wijfjes *Chrysis bicolor* en een *Hedychridium ardens*! Als de *Tachysphex* bewegen, gaan de goudwespen erachter aan. Als ze stilstaan, staan de goudwespen ook stil. Van de goudwespen heb ik tot nu toe in deze duinen slechts enkele soorten gevonden, en alleen de bovengenoemde komen algemeen voor. Opmerkelijk is dat *Chrysis ignita* hier bijna uitsluitend op niet duin-eigen voorwerpen gezien wordt, zoals op houten bruggetjes. *Pseudomalus violaceus* ben ik éénmaal, op een blad van een solitaire eik, tegengekomen. *Cleptes*-soorten moeten hier ook voorkomen, maar die vind je blijkbaar niet zomaar. Ondertussen landt vlak naast ons op een dood takje in het zand een kleine bij, heel stilletjes. Het blijkt *Stelis ornatula* te zijn, die op enkele *Osmia*-soorten parasiteert die ik nog niet heb aangetroffen. Aan de rand van de sprangbodembodem is een aantal *Anoplius infuscatus* actief. Eén wijfje versleept een spin en ik zet vlug een buisje over het paar. Als ik in het buisje tuur, kan ik geen wesp meer ontdekken. Na een tijdje haal ik het buisje weg, en prompt vliegt *Anoplius* onder een korstmosje vandaan. Dan alleen maar de spin verzameld, alleen, ik zie hem óók niet meer! Na een minuut of twee komt *Anoplius* terug om haar prooi weer op te zoeken. Samen doen we ons uiterste best, de spinnendoder op slechts een paar decimeters van het puntje van mijn neus, maar de spin is en blijft weg. Mocht het zo zijn, dat spinnendoders niet alleen hun ogen gebruiken bij de jacht, dan heeft déze in ieder geval op de korte afstand een bijzonder slechte "neus".

A. infuscatus is in Meijndel buitengewoon talrijk. Daarbij is het eigenaardig dat ik *A. viaticus*, misschien wel de meest voorkomende spinnendoder in Nederland, in Meijndel nog niet heb gevonden. Van der Vecht schreef overigens al in 1928 betreffende zijn verslag van de inventarisaties in Meijndel: "Van deze elders..... gewone wesp werd slechts 1 vrouwtje gevangen.....". Op de Dwingelose Heide, waar ik gedurende de afgelopen zomervakanties naar aculeaten gekeken heb, is juist *viaticus* (samen met *Ammophila pubescens*) de meest opvallende angeldrager langs de zandpaadjes door de hei en ben ik tot nu toe maar één *infuscatus* tegengekomen. Komen dergelijke extreme getalsverhoudingen tussen deze twee *Anoplius*-soorten vaak voor?

We gaan nu naar een gebiedje in het middenduin, dat niet ver verwijderd is van een sprang met veel bloeiende kruiden. Een infiltratieplas met weelderige oevervegetatie ligt ook in de buurt. We staan stil bij een verhoging in het terrein die qua vorm en maat wel wat heeft van een walvisrug. De bult is begroeid met een korte vegetatie van voornamelijk korstmossen. Overal

om ons heen horen en zien we *Bembix rostrata*, één van de specialiteiten van Meijndel. We gaan rustig zitten en zien een vrouwtje met een grote zweefvlieg binnenkomen en identificeren de prooi onmiddellijk: *Eristalis intricarius*. Even verder, bij een bosje Leverkruid, hebben we een buitenkansje: we nemen de aanval waar! Eén van de meest vervelende zweefvliegen die er zijn, *Myathropa florea* (zo territoriaal als het maar kan en ze jagen alle kleine aculeaten in hun buurt ook weg) is nietsvermoedend nectar aan het consumeren. Daar duikt een grote *Bembix* achter de vlieg op en daalt schuin van boven, *zonder van snelheid of van richting te veranderen*, op hem neer. Ze rollen beide van de bloem af en vallen in de vegetatie. Dan komt *Bembix* met de vlieg onder zich weer tevoorschijn en vliegt pijlsnel onder een hoek van 45 graden moeite-loos met zijn prooi naar grote hoogte, waarna zij koers zet naar de kolonie. We hebben hier twee van die kolonies in de buurt, beide op zo'n typische bult gevestigd, en ze tellen ieder veel meer dan 100 nesten. Een ontmoeting met *Bembix* is trouwens in het gehele terrein mogelijk. Kleine aggregaties van enkele tot tientallen nesten zijn op een aantal zonnige hellingen te vinden, maar deze verdwijnen soms na een enkel jaar al weer en lijken op dit moment niet zo succesvol als de kolonies in de bulten. Van verstoring hebben de dieren geen last, of het moet van jonge konijnen zijn die blijkbaar Troje's of Ninevé's onder de bulten vermoeden en soms aardig wat graafwerk verrichten.

In één van de grote duinvalleien, Bierlap, werd gedurende de vorige eeuw op kleine schaal akkerbouw bedreven, waarbij als afscheidingen tussen de akkertje walletjes waren opgeworpen, die beplant werden met iepen. In de tweede helft van deze eeuw raakte een deel van de bodem van deze vallei overdekt met een verstikkende mat van duinriet, waardoor deze de bijnaam "Mau-Mauvlakte" had gekregen.

Waarschijnlijk heeft de aculeatenbevolking in die tijd voornamelijk uit houtbewonende soorten bestaan, ook vanwege het feit dat de vegetatiestructuur voor een aanzienlijk deel als "open bos" kan worden gekenmerkt.

De inzet van paarden om de vergrassing tegen te gaan was in de beginjaren negentig in dit gedeelte te hoog. De dieren vergrepen zich na consumptie van het gras aan de bast van de iepen, waardoor deze zonder uitzondering het loodje legden en thans het "omgevallen iepenbos" vormen. Bij het omvallen kwam zand met de wortels omhoog. Tussen de gevallen iepen konden zich veel bloeiende kruiden ontwikkelen, waarschijnlijk omdat de paarden potenbrekende toeren moeten uithalen om de vegetatie tussen de iepen op te eten. In combinatie met het open, zonnige bostype met veel dode berken en meidoorns is nu een ideaal leefgebied voor aculeaten ontstaan, waar bodembewonende en houtbewonende soorten "zij aan zij" nestelen.

De kleine *Lasioglossum leucopus* nestelt gezellig in een opstaande zandwand tegen één van de wortelstelsels. Andere aculeaten die de opgeworpen zandwandjes bij de wortels als nestgelegenheid snel hebben ontdekt zijn *Diodontus minutus*, *Miscophus ater* en de pionier *Ammophila sabulosa*; de laatste broedt niet in de steile stukken maar meer op de plekken waar toevallig terrasjes zijn ontstaan.

De iepen zijn doorzeefd met kevergangen. Hierin vinden we verscheidene kolonies van *Hylaeus communis*. Enkele andere bewoners van het dode hout zijn *Pemphredon lugubris* en *Ectemnius cephalotes*; *Nitela borealis* rent over de kale stammen, en onlangs werd *Agenioideus cinctellus* hier voor het eerst in Meijndel gevonden. Op een vlier aan de rand van het dode iepen terrein vinden we stevast *Crossocerus nigrinus*. Tot nu toe lijkt dit de meest algemene soort van het genus in Meijndel. Het dier komt voor in de open bossen en wordt ook gezien op berken en elzen langs waterloopjes meer naar de zee kant. In Bierlap wordt hij af en toe vergezeld van *C. annulipes* of *C. quadrimaculatus*. Een recente vrij bijzondere vondst was die van een vrouwtje *Crossocerus walkeri* op twee meter hoogte op het blad van een eik in open loofbos (vnl. eik) in de grote vallei Meijndel. Volgens de tabel van frater Wim Klein komt deze soort voor op eiken en vangt zij haften. Welnu, die haften komen in heel grote aantallen voor aan de rand van enkele infiltratieplassen op slechts enkele honderden meters van de vangstplek van *walkeri*. Nog even terug naar de dode iepen. Komen we hier in het voorjaar, dan vinden we soms de

landelijk zeldzame *Osmia parietina* rustend op het liggende hout. In Meijndel is deze soort waarschijnlijk vrij algemeen, want ook in een andere beboste vallei werden al exemplaren aangetroffen.

Tussen de dode bladeren in een wat vochtiger en humusrijker gedeelte van het Kijfhoekbos, langs een zandpad, is *Priocnemis perturbator* gevonden. Met *Priocnemis minuta* (gevangen in een sprang) hebben we dan meteen alle vertegenwoordigers van dit genus in Meijndel gehad.

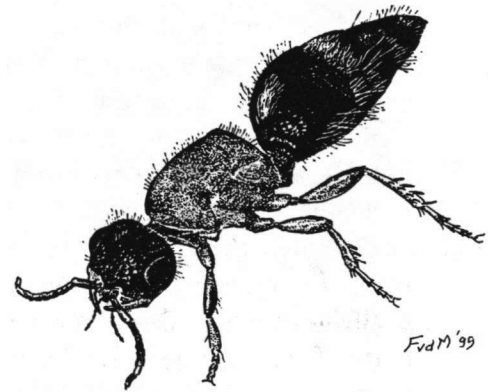
We gaan nu naar het open, droge, structuurrijke duin met kaal zand, duindoornbosjes, dauwbraam, korstmossen, etc. Op de zandhellingen vinden we de talrijkste angeldrager van Meijndel, *Pompilus cinereus*. Vroeg in de zomer komen daar soms tientallen mannetjes bijeen, die druk bezig zijn met ingewikkelde rituelen van tegenover elkaar staan, een stukje rennen, etc. Of dit nu agressie is of iets anders, ik weet het niet. Een enkele keer vinden we het typische duinbeest *Aporinellus sexmaculatus*, die wel wat van *Pompilus* wegheeft. Dit soort plekken wordt bevolkt door een aantal *Arachnospila*- en *Evagetes*soorten. De grote *Arachnospila rufa* lijkt wel het meest algemeen, *A. anceps* en *A. consobrina* zijn geregeld te vinden. De wijfjes van *A. wesmaeli* en *A. trivialis* voelen zich blijkbaar ook in de gebieden met wat dichtere vegetatie thuis en we ontmoeten ze dan langs de paden in de open duinvalleibossen. *Evagetes pectinipes*, de meest algemene van zijn genus, *E. littoralis* en *E. dubius* zien we tot nu toe in Meijndel slechts in de meer open vegetaties zoals hiervoor beschreven.

Als we afdalen in een grote stuifkuil, merken we dat *Pompilus cinereus* vrijwel de enige aculeaat is die zich op de aan zon, hitte en predatoren blootgestelde stuifkuilbodem waagt. Aan de afkalvende kant van de kuil heeft zich een steil zandklif gevormd dat doorzeefd is met nestgaten. Waar dit klif grenst aan de er boven gelegen en er gedeeltelijk over heen hangende vegetatie, patrouilleren vrijwel altijd *Podalonia*-wijfjes, langs de gehele lengte van het klif. Af en toe landen ze op de wirwar van wortels en takjes die uit de bovenkant van de wand steekt om deze te inspecteren. Zoeken ze hier naar rupsen? *Podalonia hirsuta* is nu een algemene soort (in tegenstelling tot wat van der Vecht (1928) schrijft over de twintiger jaren). *P. luffii* is wat minder gewoon. Enig verschil in jachtmethode of biotoop heb ik bij deze dieren nog niet kunnen ontdekken.

Natuurlijke processen zorgen er soms voor dat een stuifkuil minder actief raakt, d.w.z. minder onder windinvloeden aan het stuiven slaat. In dat geval wordt de bodem op sommige plekken vastgelegd, eerst door algen, dan komen Zandzegge en Buntgras en (korst)mossen om de hoek kijken. In dat stadium kunnen de kuilen een optimaal biotoop voor aculeaten vormen en kan een rijke "gemeenschap" van bijvoorbeeld *Lasioglossum quadrinotatum*, *Harpactus lunatus*, *Ammophila campestris* en vele andere soorten ontstaan. Laatstgenoemde rupsendoder is in Meijndel beslist niet talrijk; pleksgewijs komen enkele kleine kolonies voor.

In het NO van het gebied ligt meer naar het middenduin een fraai mini-heuvelandschap dat gedomineerd wordt door geïsoleerde kruipwilgbosjes, aan de voet waarvan Gewone rolklaver kleine veldjes vormt. Een duinrug met een heus hellingbos zorgt voor de nodige beschutting. Aan de tegenover liggende zijde vinden we mini-ravijntjes met kaal zand en opvallend veel lege slakkenhuizen.

Hier valt ons oog al gauw op kleine, rolronde bijtjes, die razendsnel heen en weer schieten, een eigenaardige zoemtoon voortbrengen en tenslotte als zweefvliegen in de lucht stil staan, alvorens ze zich op de rolklaver storten. Dit is natuurlijk *Anthidium punctatum*, die in Meijndel alge-

Smicromyrme rufipes ♀,
een in Meijndel talrijk
voorkomende mierwesp.

meen voorkomt. Op de rolklaver vinden we als we geluk hebben ook *Osmia aurulenta* (bestaat er een mooiere bij?), niet verwonderlijk met al die slakkenhuizen in de buurt, *Megachile leachella* (talrijk) en een enkele *Megachile circumcincta*.

De nazomer doet zijn intrede. Een aantal regenachtige dagen heeft de bodem van de sprang, die de zuidzijde van de valleien Kijfhoek en Bierlap met elkaar verbindt, aardig groen gemaakt. Watermunt staat volop in bloei, de paarse kogels van de Akkerdistel geuren voor de tweede keer dit jaar onweerstaanbaar en gele *Asteraceae* laten zich ook niet onbetuigd. De Watermunt ziet rood van de mannetjes *Sphecodes albilabris*, die wel met honderd exemplaren aanwezig zijn; van zowel *Philanthus triangulum* als *Bembix rostrata* zijn een tiental exemplaren te zien. Onwaarschijnlijk genoeg hangt een reusachtige *Philanthus*-dame levenloos onder een veel kleinere krabspin die op de rand van een bloem gezeten is.

Het is nu genitaliëntijd; de mannetjes *Sphecodes* en *Lasioglossum* "are out in force", ieder in een aantal soorten, dus elke excursie in dit jaargetijde betekent dat thuis een hoop priegelwerk in 't verschiep ligt, als voorbereiding op het determinatiewerk in het koude jaargetijde.

Tot slot

Binnen enkele jaren hoop ik voldoende gegevens verzameld te hebben om een redelijk representatieve, recente soortenlijst van het gebied te kunnen publiceren. In een verhalend stuk zoals dit kon slechts een gedeelte van de tot nu toe gevonden aculeaten uit het gebied aan bod komen.

Wellicht moet *Tachysphex panzeri* nog genoemd worden, die vrijwel op elke excursie in het goede jaargetijde gezien wordt; alsmede *Diodontus insidiosus*, die tot nu toe éénmaal gevonden werd in een open situatie (erosiegeul dicht aan de zeekant). Voor beide graafwespen geldt immers dat het duin één van de bolwerken vormt in ons land. Een aantal soorten, dat hier in 't verleden wel is gezien, staat nog steeds op mijn verlanglijstje: o.a. *Harpactes tumidus*, *Nysson dimidiatus*, *Arachnospila alvarabnormis*, *Pterocheilus phaleratus* en *Tachysphex fulvitaris*. Als iemand nadere biotoopgegevens heeft van deze soorten, dan zou ik die graag krijgen. Ook keer ik bij wijze van spreken iedere *Dryudella* binnenstebuiten teneinde ooit eens een *pinguis* te vinden, maar tot nu toe is het alles *stigma* wat de klok slaat.

In de lente staan bij mij thuis nogal wat potten met *Lipara*-gallen. De bedoeling is dat daar ooit *Hylaeus pectoralis* uit te voorschijn komt. Bij mij kruipen er alleen maar *Pemphredon lethifer* uit, bij tientallen.

Volgend jaar maar weer proberen.

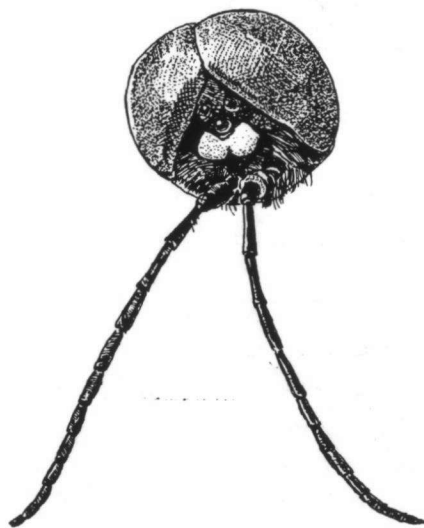
Tenslotte loof ik een reep chocola uit voor degene die in Meijndel, of zelfs maar in de buurt van Den Haag, de elders (ook uit eigen aanschouwing) zo doodgewone *Mellinus arvensis* kan vinden! Mij lukt het niet!

P.S. U heeft nog de keus tussen melk, puur of hazelnoot.

Ik dank Stichting E.I.S.-Nederland voor het beschikbaar stellen van de gegevens over Meijndel (via Theo Peeters).

Literatuur

Vecht, J. van der, 1928. Hymenoptera aculeata in het Meijndel.- De Lev. Nat. 33 (3):90-94, (5):155-159

"... alweer geen *pinguis* ..."
(*Dryudella stigma* ♂)